Hukuk Bölümü 1992/3 E. , 1992/9 K.

- RCD ANLAŞMASI ÇERÇEVESINDE YAPILAN IHRACATLA YURDA GETIRILEN DÖVIZE T.C MERKEZ BANKASINCA UYGULANACAK OLAN KURUN HANGI TARIHLI GIŞE KURU ESAS ALINARAK ÖDEMENIN YAPILACAĞI HUSUSUNDAN KAYNAKLANAN ANLAŞ-MAZLIĞIN İDARİ YARGI YERİNDE ÇÖZÜMLEN-MESININ GEREKTIĞI HK.

  - UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNİN KURULUŞ VE İŞLEYİŞİ HAKKINDA KANUN (2247) Madde 10
  - UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNİN KURULUŞ VE İŞLEYİŞİ HAKKINDA KANUN (2247) Madde 12

"İçtihat Metni"

Davacı : O. İthalat İhracat ve Tic. A. Ş.

Davalı : TC. Merkez Bankası A.Ş.

O L A Y : Davacı şirket, yaptığı ihracattan elde ettiği döviz karşılığının Bankaya başvuru tarihi olan 13.10.1988 günündeki gişe kuru üzerinden hesaplanması gerekirken 17.10.1988 günlü gişe kuruna göre hesaplandığını, bu nedenle 26. 751. 736.-TL. noksan ödeme yapıldığını ileri sürerek adli yargı yerinde sözkonusu paranın ticari faiziyle birlikte tahsili istemiyle TC. Merkez Bankasına karşı 28.2.1989 gününde alacak davası açmıştır.

Davalı kurum savunmasında, TC. Merkez Bankasının, Türkiye ile İran ve Pakistan Hükümetleri arasında imzalanmış bulunan RCD (ECO) anlaşmasına dayalı düzenleyici işlemler tesis etme durumunda bulunduğunu, bankanın idare merkezince uygulanan kur ve para politikası doğrultusundaki Türk Lirasının likiditesinin kontrol altına alınması amacıyla 14.10.1998 tarihinde Merkez Bankası şubelerinde resmi döviz alış kurları üzerinden her türlü döviz ve efektif alımlarının durdurulduğunu, bu düzenlemenin 1211 sayılı Kuruluş Kanununun 4. maddesiyle bankanın temel görev ve yetkilerine dahil (asli görevlerinden) olduğunu, dava konusu olayın da ülke genelinde hukuka uygun olarak gerçekleştirilen bir operasyondan kaynaklandığını, sadece davacı firmayı ilgilendirmeyip genel bir uygulama niteliği taşıdığını, gerek Uyuşmazlık Mahkemesi gerekse Danıştay'ın idarenin kamu kanunlarına veya diğer düzenleyici tasarruflara dayanarak tesis ettiği işlemlerin " idari işlem" kabul edildiğini, bu tür davaların da idari yargının görev alanına girdiğini ileri sürerek görev itirazında bulunmuştur.

ANKARA ASLİYE 3. TİCARET MAHKEMESİ; 7.7.1989 gün ve 222- 476 sayıyla; ... " Dava, alacak istemine ilişkindir. İddia, savunma, taraflarca dosyaya mübres belgelere göre; çekişme, ihracat karşılığı dövizin TC. Merkez Bankasınca, Türk parası olarak ödenmesi gereken miktarına dayanmaktadır. Diğer bir deyişle, döviz karşılığında ödenmesi icap eden kur bedelinin ne olması gerektiği tartışılmalıdır. Davacı, kur'un ihracat işlem dosyasının bankaya tevdi tarihi olan 13.10.1988 günlü gişe kuru 1.897. 99 TL. olması gerektiğini ileri sürerken, davalı, Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 30 sayılı karar ile Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığının 84-30/1. sayılı tebliğine ilişkin 1/A. sayılı Merkez Bankası Genelgesinin 4. maddesi uyarınca işlem yapıldığını ve uygulamanın doğru olduğunu savunmaktadır. TC. Merkez Bankası Kanunun 4. maddesi, bankaya Hükümet kararları doğrultusunda ülkenin ekonomisinin gelişmesine yardımcı olmak amacıyla para ve kredi politikasını düzenleme görev ve yetkisini vermiştir.

Bu meyanda, 7.7.1984 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 30. sayılı Kararın 5. maddesi uluslar arası piyasalar ve ülke ekonomisindeki gelişmeler dikkate alınarak yabancı paraların Türk Parası karşısındaki değerinin davalı banka tarafından belirleneceğini amir bulunmaktadır.

Nitekim sözü edilen 30 sayılı karar ile Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığının 84/30/1 sayılı tebliğine ilişkin 1/A sayılı Merkez Bankası Genelgesinin 4. maddesiyle döviz ödemelerinde değişik uygulama tarzı benimsenmiştir.

Davalı bu genelge uyarınca işlem yaptığını savunmaktadır. Bu durumda çekişmenin bankacılık hizmeti dışında, davalı bankanın idari tasarrufuna dayalı işleminden kaynaklandığı düşünülmüş, davanın idari yargının görev alanına girdiği sonucu varılmıştır." gerekçesiyle davayı görev yönünden reddetmiştir.

Kararın temyiz edilmesi üzerine YARGITAY 11. HUKUK DAİRESİ, 6.6.1991 gün ve E:1989/9681, K:1991/3755 sayıyla; "... Davacı yaptığı ihracat sebebiyle gelen dövizin Merkez Bankasının mevzuatı ve tebliğlerine göre Türk Lirasına çevrilerek ödeme yapılmasının gerektiğini, Merkez Bankasının bu uymadığını iddia ederek dava açmıştır. Mahkemece Merkez Bankası mevzuatı ve tebliğleri gerekirse bilirkişi aracılığıyla incelenerek gelen dövizin hangi tarihteki kur üzerinden ödeneceği saptanarak sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, idari yargının sorumlu olduğundan bahisle görev yönünden davanın reddine karar verilmesi doğru görülmemiştir..." şeklindeki gerekçeyle mahkeme kararını bozmuştur.

ANKARA ASLİYE 3. TİCARET MAHKEMESİ, 13.11.1991 gün ve 564 sayılı ara kararıyla Yargıtay'ın bozma kararına uyulmasına karar verdikten sonra 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanunun 10. ve 12. maddeleri gereğince davalı idarenin görev itirazına ilişkin 21.11.1991 günlü dilekçesini havi dosyanın Danıştay Başsavcılığına gönderilmesine ve dosyanın Danıştay'dan dönmesine kadar davanın ertelenmesine karar vermiştir.

Danıştay Başsavcılığı 25.12.1991 gün ve 17 sayılı düşünce yazısıyla olumlu görev uyuşmazlığı çıkarmış; Yargıtay Başsavcılığının, davanın çözümünde adli yargının görevli olduğuna ilişkin 28.1.1992 gün ve 35 sayılı düşünceleri de alınarak dosyaya konulmuştur.

İNCELEME VE GEREKÇE :

Türk Milleti adına karar veren Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü ,Mustafa ŞAHİN'in Başkanlığı'nda: Şükrü Kaya EROL,Dr. Ekrem SERİM, Feridun TAŞKIN, Nurşen ÇATAL, İrfan ERDİNÇ ve Osman ŞİMŞEK' in katılmaları ile yaptığı 23.3.1992 günlü toplantıda, Raportör- Hakim Ayten ANIL'ın raporu ile dosyadaki belgeler ile Danıştay Başsavcılığının davanın idari yargı yerinde; Yargıtay Başsavcılığının da anlaşmazlığın adli yargı yerinde çözümlenmesi gerektiği yolundaki düşünce yazıları okunduktan ve toplantıya Danıştay Başsavcısı yerine katılan Savcı M. İlhan DİNÇ'in ve Yargıtay Başsavcısı yerine katılan Savcı İsmet GÖKALP'in düşünceler doğrultusundaki açıklamaları dinlendikten sonra GEREĞİ GÖRÜŞÜLÜP DÜŞÜNÜLDÜ:

Dava, milletlerarası antlaşmaya uygun olarak yapılan ihracattan elde edilen dövizin Merkez Bankasınca Türk Parasına çevrilirken işlem günündeki gişe kurunun uygulanmasından dolayı, davacı şirket aleyhine doğan farkın tahsili istemiyle açılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Menkez Bankası 14.1.1970 gün ve 1211 sayılı TC. Merkez Bankası Kanunu ile, Türkiye'de banknot ihracı ve imtiyazına münhasıran sahip ve bu Kanunda yazılı görev ve yetkileri haiz olmak üzere anonim şirket olarak kurulmuştur. Kanunun 1. maddesi ile kuruluş amacı belirlendikten sonra 4. maddede bankanın temel görev ve yetkileri tek tek sayılmış ve bankanın bu hükümlere göre; Hükümetin mali ve ekonomik müşavirlik, mali ajanlık ve haznedarlık görevlerini ifa edeceği belirtilmiş ve Kanunun 8. maddesinde Bankanın (A) tipi hisse senetlerinin %51' inin Hazineye ait olacağı öngörülmüştür.

Kuruluş amacı, görev ve yetkileri bakımından banka, Devletin mali politikasına Devletle birlikte tespit ve yürütmek, Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu çerçevesinde piyasayı düzenleyici tedbirleri almak gibi tamamen Devletin genel mali politikasında aktif rol alan kendisine özgü bir kamu kuruluşudur. Bu bakımdan para alım ve kredi işlemleri yapan diğer bankalar gibi görülemez.

29.6.1967 gün ve 12634 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Türkiye, Pakistan ve İran arasında imzalanan "RCD Birliği Anlaşması"nın incelenmesinden bu anlaşma çerçevesinde yapılacak ticari işlemlerin kaydı maksadıyla her üye Devlet Merkez bankasının her biri adına bir hesap açacağı, işlemlerin kıymetinin A.B.D. doları şeklinde ifade edileceği, ihracatçılara ödemelerin kendi milli paraları ile yapılacağı hususlarına yer verildiği görülmektedir.

Ayrıca Türk Parasın Kıymetini Koruma Hakkında 30 sayılı Karar ile Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığının 04/30/1 sayılı tebliğine ilişkin TC. Merkez Bankası (1/A-K ile değişik) genelgesinin 4. maddesinde: gişe satış ve gişe alış kurlarının ne oldukları ve nasıl tespit edildikleriyle bu kurların 50.000 Amerikan Doları ve eşit diğer cins dövizlere kadar olan ticari ve gayri ticari işlemler için uygulanacağı, bunu aşan işlemler için Türk Lirası kurlarının serbestçe belirleneceği açıklanmıştır. İşlem dosyasında bulunan TC. Merkez Bankası idare heyetinin bankalar genel müdürlüklerine çıkardığı 13.10.1998 tarihli teleks duyurusunda teleks tarihinden önce döviz işlemlerinde dikkate alınmayan 50.000 Amerikan Dolarlık haddin bundan böyle uygulanacağının kabul edildiği bildirilmiştir.

Bütün bu açıklamalardan Merkez Bankasının Kuruluş amacı temel görev ve yetkileri, Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu çerçevesinde görevi gereği almak zorunda olduğu tedbirler, RCD anlaşmasına göre yapılacak ticari işlemlerde tek merkez durumunda bulunması gibi hususlar, bankanın bu tür işlemlerinin, para alım satım ve kredi işlemleri yapan diğer bankalardan farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Dava konusu edilen işlemin de bu bankanın kanun ve kararnamelere dayalı buyurucu nitelikte idari ve düzenleyici işlemlerine dayalı eylem ve işlemlerden olduğu anlaşılmaktadır.

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunun 2. maddesinde idari eylem ve işlemlerden dolayı hakları ihlal edilenler tarafından açılacak tam yargı davaları idari dava türleri arasında sayılmıştır. Bu nedenle meydana geldiği ileri sürülen zarar davalı idarenin idari nitelikteki eylem ve işlemlerine dayanmakta, alacak iddiası da kamu idaresinin bu işlemlerine karşı ileri sürülmektedir. Bu durumda, idare ile özel hukuk tüzel kişileri arasında meydana gelen anlaşmazlığın çözüm yeri idari yargı olacağından Ankara 3. Asliye Ticaret Mahkemesi'nin görevlilik kararının kaldırılması gerekmektedir.

SONUÇ : Anlaşmazlığın, niteliğine göre davanın çözümü İDARİ YARGININ görev alanına girdiğinden Danıştay Başsavcılığının başvurusunun kabulü ile Ankara Asliye 3. Ticaret Mahkemesinin 13.11.1991 gün ve 564 sayılı görevli olduğuna ilişkin ara kararının kaldırılmasına, Başkan Mustafa ŞAHİN ve Üye Dr. Ekrem SERİM' in KARŞI OYLARI ve OYÇOKLUĞUYLA 23.3.1992 gününde KESİN OLARAK karar verildi.

K A R Ş I O Y Y A Z I S I

O. İthalat İhracat ve Ticaret A.Ş.nin, TC. Merkez Bankasına karşı ihracat karşılığı yurda getirdikleri dövizin 13.10.1998 günlü kur yerine, 17.10.1988 tarihli dahi düşük kur uygulaması nedeniyle 26.754.756 lira noksan ödemede bulunulduğunu ileri sürerek Ankara 3. Asliye Ticaret Mahkemesi'ne açılan alacak davasında, davalı Merkez Bankası davanın idari yargıda görülmesi gerektiğini ileri sürerek görev itirazında bulunduğu, bu itirazın reddi üzerine davalı, idari yargı yararına olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması için Danıştay Başsavcılığına başvurduğu, Danıştay Başsavcılığı Merkez Bankasınca yapılan işlemlerin idari işlem olması nedeniyle davanın idari yargıda görülmesi gerektiğini belirterek 2247 sayılı Yasanın 10. maddesi gereği olumlu görev uyuşmazlığı çıkararak dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesi"e intikal ettirilmiştir.

Davacı ile davalı Merkez Bankası arasında ihracat dövizinin gişe kuru üzerinden alınması gerektiği hususunda herhangi bir ihtilaf yoktur. İhtilafı doğuran husus, ihracat dövizinin hangi günkü kur üzerinden olacağıdır. Başka bir deyimle 13.10.1998 günlü kur üzerinden mi, yoksa 17.10.1988 günlü kur üzerinden mi işlem yapılacaktır. Dava ister adli yargı yerinde isterse idari yargı yerinde görülsün, mahkemece yapılacak iş, dış satımdan elde edilen dövizin, hangi tarihteki gişe kuru üzerinden ödenmesinin lazım geleceğini saptayarak sonucuna göre bir karar vermekten ibarettir.

Bilindiği gibi, adli yargı düzeninde sadece özel kişiler arasında meydana gelen uyuşmazlıklara ve davalara bakılmaz. Devlet ve kamu tüzel kişilerine yöneltilen bir kısım dava ve uyuşmazlıklar da adli yargı yerlerinde görülür. Bilhassa ekonomik, sosyal, kültürel, ticari ve sınai ağırlıklı, özel yönetim esas ve usullerine göre yürütülen kamu hizmetlerinin büyük bir bölümü, adalet mahkemelerinin görev alanı içine girmektedir. Bu itibarla, kamu hizmetlerine ilişkin her faaliyetin ve her uyuşmazlığın, mutlaka kamu hukuku kurallarına göre ve idari yargı düzeni içinde görülüp çözüleceği iddia edilemez. Değişik yargı düzenleri arasındaki bu görev ayrımı, idari yargı yerlerinin özel hukuku, adli yargı yerlerinin de idare hukuku kurallarının görev alanlarına giren davalarda asla uygulayamayacakları anlamına gelmez. Yerine ve karakter özelliklerine göre, bu iki yargı yeri, kamu hizmetlerine hem kamu hukukunu ve hem de özel hukuk kurallarını uygulayabilirler. Soyut bir kamu hizmeti kavramı, idari etkinliğin hukuki rejimini ve görevli yargı yerini tayin için yeterli neden değildir. Anılan dava ve uyuşmazlıklar doğrudan doğruya veya dolaylı olarak kamu hizmetleriyle ilgili ve girişik oldukları için uygulayıcılarda çok defa adli yargı düzeni dışında kaldığı izlenimi verebilir.

Dava, nitelikçe, sebepsiz kazançtan kaynaklanan bir alacak davasıdır. Davalının mal varlığında haksız bir artış iddiası söz konusudur. Bunun geri verilmesi istenmektedir. Diğer bir deyişle banka ile müşteri arasında özel hukuk ilişkisinden doğmuş bir uyuşmazlık vardır.

Binaenaleyh, bankanın, idare gücüne dayanarak kamu hukuku alanındaki faalliyetleriyle ilgili olmayan, yanlara eşit hak ve yetkiler tanıyan ve özel hukuk alanında sonuç doğuracağı aşikar bulunan bu uyuşmazlığın adli yargı yerince çözümlenmesi hizmetin karakteri gereğidir.

14.1.1970 gün ve 1211 sayılı TC. Merkez Bankası Kanunu'nun 1. maddesinin 2. fıkrasında; " banka, bu kanunda sarahat bulunmayan hallerde özel hukuk hükümlerine tabidir." denilmektedir. Şu halde, Merkez Bankasının eylem ve işlemlerinden doğan uyuşmazlıkların adli yargı yerlerinde çözümlenmesi genel kural, yasada açıkça belirtilen eylem ve işlemlerinden dolayı idari yargı yerlerinin görevli olması da istisnai kuraldır. Mahkemenin ele aldığı konuda yasal herhangi bir açıklık bulunmadığına göre, 1211 sayılı Yasa'nın bu açık hükmü karşısında, yanlar arasındaki anlaşmazlığın çözümünde genel kural gereğince adli yargı yerinin görevli olduğunun kabulü zorunludur.

Açıklanan nedenlerle aksi yönde kararı oluşturan çoğunluk görüşüne karşıyız.

Başkan	Üye
Mustafa ŞAHİN	Dr. Ekrem SERİM